

І.В. Пендзей

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ І ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УГОРЩИНІ (1988-1990 рр.)

З 1960 р. до середини 80-х років національний дохід Угорщини зріс приблизно втричі, обсяг промислового виробництва – 3,5 рази, споживання і реальні доходи населення у 2,5 рази. За рівнем життя Угорщина до 70-х років випередила більшість соціалістичних країн, на середину 80-х років вийшла на одне з чільних місць у світі і на перше серед країн-членів Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ) по виробництву сільськогосподарської продукції на душу населення [1, 108; 6, 5].

Однак поступово нагромаджувались труднощі, невирішені проблеми. Процес удосконалення структури угорської економіки, який розпочався з січня 1968 р. економічною реформою мав половинчастий і зигзагоподібний характер [21]. Новий господарський механізм, заснований на госпрозрахунку, практично реалізовувався повільно і несподівано, а з осені 1972 р. до 1978 р. був навіть тимчасово припинений [15, 514]. Особливо несприятливим виявився 1986 р. Якщо в 1981-1985 рр. національний дохід зростає у середньому на 1,5 % щорічно, то в 1986 р. його приріст склав тільки 0,9 %. Якщо з 1981 по 1985 рр. продуктивність праці в народному господарстві країни виросла на 10 %, промисловості – на 19 %, то рівень середньої заробітної плати зріс у соціалістичному секторі економіки і промисловості відповідно на 36,7 % і 41,0 % [1, 106]. Внаслідок невідповідності між ростом заробітної плати і продуктивності праці посилилась інфляція. В цілому в 1981-1986 рр. знизилась реальна заробітна плата: в 1986 році вона склала 97,3 % від рівня 1980 р., на 19-20% зменшилась реальна вартість кожної третьої пенсії. Це означало зниження життєвого рівня народу. В 1987 р. 6 %, а в 1989 р. уже 10 % угорців мали дохід нижче офіційного прожиткового мінімуму (3230 форинтів на місяць). Дефіцит державного бюджету в 1986 р. виріс до 46,9 млрд. форинтів. порушилась не тільки внутрішня, але і зовнішня фінансова рівновага. Стрімко виріс зовнішній борг і в 1986 р. досягнула 7,8 млрд. доларів [10, 70; 12, 1].

На думку угорських вчених, основні причини труднощів, які переживала соціалістична угорська економіка, полягали перш за все в тому, що у свій час країна споживала більше, ніж виробляла в національний дохід, були недооцінені можливі несприятливі наслідки для її господарства незвично високої залежності від міжнародної ринкової кон'юнктури. Угорська соціалістична робітничка партія (УСРП) недооцінила реальних тенденцій, які свідчили про сповільнення будівництва соціалізму, кризові явища в економіці [13, 29; 16, 5; 17, 149].

В 1986 р. УСРП провела за участю державних органів і наукових організацій всесторонній аналіз ситуації в країні. Було визнано, що економічне

становище, яке все більше погіршувалося, неможливо змінити радикальним втручанням або різким поворотом, що просування вперед необхідно вести окремими послідовними кроками. Листопадовий (1986 р.) Пленум ЦК УСРП поставив вимогу усунути перешкоди на шляху поживлення економічного розвитку, підвищення рівня управління, забезпечення політичних, суспільних, організаційних і кадрових умов, необхідних для оновлення форм і методів соціалістичного будівництва [17, 149; 19, 109]. Липневий (1987 р.) пленум ЦК УСРП прийняв політичне рішення про основні напрямки удосконалення господарського життя і перебудови економічного управління, яке було конкретизоване у робочій програмі соціально-економічного розвитку Ради Міністрів, розрахованій до 1990 р., і у вересні 1987 р. схваленій Державними зборами [11, 64-68; 16, 5; 25, 5].

Уряд, виходячи з того, що поживлення в економіці можливе і досяжне на базі підвищення ефективності, збалансованості її розвитку, на перший план поставив завдання перебудови структури виробництва у відповідності до вимог технічного прогресу; різкого зниження дотації нерентабельним підприємствам, їх переорієнтації і навіть розформування; сприяння конкурентноздатним і вискоєфективним виробництвам; реального розширення самостійності підприємств [1, 104; 19, 110-111].

Підвищуючи роль економічних важелів у господарюванні, уряд вважав за необхідне відобразити затрати і умови попиту і пропозиції в цінах, тобто провести реформу ціноутворення і податкової системи, яка б посилила функції форинта як міри вартості, як грошей. З допомогою цін, кредитів, податків, планомерно регульованого ринку він сподівався посилити об'єктивний характер прибутку – головного критерію кінцевих результатів господарювання, підвищення ефективності використання всіх ресурсів, інтенсифікації виробництва [1, 105].

Уряд цілком свідомо передбачав, що здійснення програми стабілізації, пов'язане з структурною перебудовою економіки, означатиме перекладення певних тягот на плечі народу; неминуча ліквідація частини робочих місць. Підвищення доходів буде ув'язуватись із покращенням виробничих показників, підвищенням продуктивності праці, це змушуватиме позбавитись мартнотратства, краще організувати працю, вміло вести перегрупування ресурсів і головне – більш сміливо і раціонально підприємничати [1, 111].

Відповідно до нових умов виробництва програма передбачала оновити політику в галузі зайнятості, соціальну політику. Центр уваги переносився на вирішення питань, пов'язаних із працевлаштуванням робочої сили, запровадженням системи перекваліфікації, задоволенням в першу чергу потреб найменш забезпечених прошарків населення (пенсіонерів, молоді, багатодітних

сімей), забезпечення реальної вартості соціальних виплат. На новій, платній основі, передбачалося вести житлове будівництво і забезпечувати громадян житлом, планувалося створити передумови для більш вільного переміщення грошових та інвестиційних засобів, робочої сили; вивчити питання про доцільність залучення в Угорщину робочої сили з інших країн, надання угорським громадянам більшої свободи у працевлаштуванні за кордоном [19, 112].

Одним з першочергових завдань було намічено зростання активу в торгівлі з країнами Заходу і зменшення тим самим зовнішньої заборгованості. 4/5 угорського імпорту складали матеріали і запасні частини, що не відповідало потребам технічного прогресу, проведення структурної перебудови виробництва. У зв'язку з цим передбачалося збільшення угорського імпорту із Заходу долі машин і обладнання, нової техніки [20, 2].

У співробітництві з країнами карбованцевого розрахунку – РЕВ і головним чином з СРСР – ставилось завдання зберегти динаміку товаробороту і одержати по імпорту більше потрібних товарів і, таким чином, уникнути можливого надпланового активу в торгівлі з ними [3, 4].

Програма передбачала також удосконалення діяльності органів центрального управління, проведення чіткого розмежування компетенції і взаємної відповідальності центральних державних органів і господарських організацій, їх скорочення (у тому числі Ради Міністрів), встановлення Державними зборами ефективного контролю за її роботою. Передбачалося продовжити процес децентралізації державного управління, формування його двохступеневої системи (регіонального і місцевого), усунення бюрократичних рис в діяльності місцевих рад, удосконалення їх самоуправлінських начал, розширення повноважень громадських організацій і оновлення форм і методів їх співробітництва з органами державного управління [19, 114].

Таким чином, в основу програми стабілізації була покладена радикальна реформа економіки, її структури. Вона передбачала також удосконалення системи політичних інститутів, вирішення ідеологічних проблем, розвиток соціалістичної демократії і все це при здійсненні УСРП її керівної ролі.

Уряд, очолюваний Кароєм Гросом, провів ряд заходів, спрямованих на реалізацію трьохрічної програми стабілізації економіки країни. В січні-лютому 1988 р. угорський експорт у капіталістичні країни зріс більше ніж на 40 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Але зріст промислового виробництва виявився незначним і охоплював в основному галузь первинної сировини. Більше того в цілому сповільнились темпи соціально-економічного розвитку, збільшилось число людей з небезпечним майбутнім, погіршились настрої в суспільстві, впало довір'я до партії і керівництва [2; 3, 4; 20, 2].

УСРП, провівши поглиблений аналіз суспільно-економічної обстановки, заявила, що економічна реформа не дає належних результатів, бо не розгортається реформа політичної системи. Вирішення поставлених економічних завдань стримується повільністю і неефективністю функціонування політичної системи, суб'єктивізмом, нерозробленістю демократичних процедур. Лише шляхом всеохоплюючих, узгоджених перетворень політичної і економічної систем, можливі справжня демократизація суспільства і підвищення ефективності економіки країни. Необхідно переглянути ті рішення XIII з'їзду УСРП (1985 р.), що були недостатньо обґрунтованими і, як виявилось, нежиттєздатними. Грудневий (1987 р.) Пленум ЦК УСРП висловився за проведення загальнопартійної конференції, яка б намітила ефективні шляхи вирішення наболілих проблем суспільно-економічного і політичного життя [11, 66].

20-22 травня 1988 р. відбулася Всеюгорська конференція УСРП, яка стала поворотною подією у житті країни, першим крупним кроком на шляху оновлення її економічних, політичних і суспільних структур. Партконференція проголосила необхідність модернізації базису і надбудови, оновлення суспільного мислення і перебудови системи політичних інститутів, скоординованого проведення економічних і політичних реформ, гласності і демократизації суспільного життя. Стабілізація економічного становища, утвердження соціалістичного ринкового господарства розглядались у нерозривному зв'язку із створенням у країні демократичних порядків [18, 111-114].

Конференція прийняла рішення про проведення радикальної реформи політичної системи, мета якої – досягнення соціалістичного плюралізму, що базується на керівній ролі УСРП. Серцевиною реформи повинно стати оновлення самої патрії як у внутріпартійному житті, так і в її суспільній діяльності. Вирішальний напрям реформи – розвиток гласності і демократизація партії, курс на відмову від втручання у всі сфери суспільного життя. Конференція висловила за розмежування повноважень партії, уряду, Державних зборів, органів народного представництва, суду. Соціалістична державна система повинна діяти самостійно, УСРП – посилити політичну спрямованість своєї діяльності. Партія віддана ідеї правової держави [18, 113].

Конференція визнала: необхідне безумовне виконання програми стабілізації, створення умов для формування планово-регульованого соціалістичного ринку (не відмовляючись і від застосування в разі потреби державного регулювання). Визначальна роль у багатокладній економіці країни повинна належати державній і колективній, кооперативній власності на засоби виробництва, але слід активізувати процес дальшого “розморожування” державної власності, стимулювати приватну трудову діяльність, підприємництво на базі змішаної власності. Держава повинна стимулювати перелив капіталів,

залучення іноземних інвестицій і спільні форми підприємництва. Частина підприємств треба перетворити в акціонерні товариства, в тому числі з правом продажу акцій за кордоном [18, 113].

Всеугорська партійна конференція доручила ЦК УСРП утворити робочу комісію, яка б глибоко проаналізувала розвиток країни після 1956 року, 20-річний досвід здійснення економічної реформи, виявила причини негативних явищ і, враховуючи підсумки дискусії в партії, намітила перспективну програму будівництва соціалізму, підготувала новий Статут і її нову Програмну Заяву. Партконференція відкинула ідею відновлення багатопартійної системи, як таку, що не враховує уроки історичного розвитку Угорщини. Підкреслювалось, що УСРП, опираючись на досягнення в будівництві соціалізму, і надалі залишається керівною і спрямовуючою силою суспільства, яка діє на основі ідей наукового соціалізму, вчення Маркса, Енгельса, Леніна. Але відповідно до нового розуміння своєї керівної ролі партія повинна функціонувати як політичний рух, що формує систему поглядів лише з найбільш важливих, таких, що мають стратегічне і політичне значення, питань життя суспільства [18, 112-113].

Конференція пройшла в критичному дусі. Прозвучали вимоги притягнення до відповідальності керівників, винних у допущених помилках і прорахунках. Партконференція визнала відповідальність ЦК УСРП за стан справ у країні і провела необхідні кадрові й організаційні зміни. Генеральним секретарем УСРП було одноставно обрано К. Гроса. Я. Кадар, який упродовж більше тридцяти років відіграв визначальну роль у політиці і формуванні суспільного, політичного і економічного обличчя Угорщини, зайняв запроваджений Пленумом ЦК пост Голови партії. Більш як на третину було оновлено ЦК, у Політбюро залишились тільки п'ять членів його колишнього складу.

Конференція орієнтувала на порівняно неспішне, поступове просування по шляху реформ, розраховане на 8-10 перехідних років.

На основі рішень Всеугорської конференції УСРП розпочався злам усієї конструкції існуючої моделі соціалізму, яку на Заході називали "кадарівською моделлю суспільства" і яка історично склалась після подій 1956 р. (Угорська модель соціалізму засновувалась на неприйнятті волюнтаризму в політиці і тотального централізму в економіці – І. П.). Цей процес супроводжувався глибокими політичними змінами, демократизацією суспільства, посиленням впливу ринкового механізму, розвитком різних форм власності, нових методів господарювання і сучасної системи управління.

Липневий (1988 р.) Пленум ЦК УСРП підтвердив курс на глибокі структурні перетворення економіки і модернізацію виробництва. Розглянувши два варіанти соціально-економічного розвитку країни (в рамках програми стабілізації), він, зрештою, висловився за перший варіант, умовно названий "А".

Цей варіант передбачав подальше посилення впливу ринкових факторів і відмову від регуляторів централізованого управління, проведення радикальних змін у структурі промисловості, рішуче покінчити з нерентабельністю. Передбачалось залучення до вирішення економічних завдань іноземних фінансових організацій і комерційних банків, зміну валютних курсів (зниження курсу форинта), надання підприємствам права більш вільно визначати ціни на свою продукцію. “Для досягнення повороту, – як відмічалось в інформаційному повідомленні про пленум, – необхідно в перспективі зробити суспільство і економіку більш відкритими. Слід створити соціалістичне ринкове господарство, покращити умови для здатних до розвитку підприємств, розширити можливості участі зарубіжного капіталу, який би сприяв технічному прогресу” [6, 5; 12, 1-2].

Передбачалось, що розширення ринкової конкуренції приведе до наростання соціальної напруженості – значно зростуть відмінності у доходах, з являться безробіття (знизиться життєвий рівень народу), неминуче погіршення загальної політичної ситуації в країні.

5-7 жовтня 1988 року Державні збори прийняли закон про асоціації, який розширив можливості підприємництва і кооперативів, примноження форм приватного підприємництва, вкладення в економіку грошових нагромаджень населення, а також зарубіжного (соціалістичних і капіталістичних країн) капіталу. Одночасно йшов активний процес перегляду конституційно-правових норм, розробки більш як 30-ти нових законів і нової Конституції. В січні 1989 р. Державні збори прийняли закон про право громадян на створення об'єднань і проведення зборів, який фактично визнав і можливість організації політичних партій.

Зміни в суспільстві, поява нових реальностей: політизація мас, створення нових, часто альтернативних суспільно-політичних рухів і структур, зростаючі економічні труднощі спонукали УСРП переглянути попередню точку зору на можливість продовження перемін у рамках однопартійної системи Позачерговий Пленум ЦК УСРП (10-11 лютого 1989 р.) заявив про необхідність послідовного переходу до багатопартійної системи і збереження в нових умовах керівної ролі партії. В той же час було підкреслено, що багатопартійність можлива тільки як результат природних суспільних процесів, що суспільство в даний час не підготовлене до швидкого введення нової політичної структури, заснованої на багатопартійності. Але партія готова провести переговори про нові способи здійснення влади з усіма організаціями, що діють у рамках закону [22, 5; 26, 4].

В умовах все зростаючих економічних труднощів разом з демократизацією партійного життя з вересня 1988 р. посилюється критика діяльності місцевого і центрального партійного керівництва, висловлюється думка, що партійна конференція у травні 1988 р. не розробила чіткої програми дій з економічних й ідеологічних питань. У керівництві і всередині УСРП зростають розходження

по ключових проблемах політики, трактовки зміни моделі соціалізму. Диференціації уявлень в УСРП про дальший процес перебудови сприяли переоцінка історичного шляху партії і характеру подій жовтня 1956 р., реабілітації, перезахоронення жертв цих подій. В УСРП формуються декілька платформ, які відображають цілу гамму поглядів на майбутнє країни і шляхи діяльності партії. Приймається принципове рішення про здійснення реальної свободи платформ в УСРП [14, 96].

Протириччя і конфлікти, які розвивались в УСРП, привели літом 1989 р. до виникнення нових керівних органів – Політвиконкому і компромісної за своїм складом Президії. Червневий (1989 р.) Пленум ЦК УСРП заявив, що мета партії – демократичний соціалізм, парламентська демократія, побудована на багатопартійній системі, а також ринкова економіка, заснована на визначній ролі суспільної власності. Партія заявила про свою відданість цінностям марксизму, лівим соціалістичним, гуманістичним ідеям, що виступає за новий синтез комуністичних і соціал-демократичних цінностей [23].

Одночасно зміцнилась опозиція. Посилився вплив західного капіталу, який підтримав ряд партій, товариств, груп і який став визначати характер багатьох засобів масової інформації, формувати громадську думку. В суспільстві і партії не припинялися гострі дискусії про шляхи дальшого розвитку країни, місце і роль УСРП у політичній системі, її майбутнє. Вони з новою силою розгорнулись на з'їзді УСРП, який відбувся в жовтні 1989 р. і привели, зрештою, до розколу і утворення нової партії. Режьо Ньєрш, обраний Головою УСРП після звільнення травневим (1989 р.) Пленумом ЦК з цього поста Я. Кадара, обгрунтував на жовтневому з'їзді необхідність утворення нової партії. Для проведення масштабного і радикального оновлення соціально-економічної і політичної структури країни необхідно, – заявив Р. Ньєрш, – щоб з УСРП сформувалась нова партія. Це повинна бути партія нового типу, яка не може бути комуністичною, оскільки вона ширше, ніж комуністична, повинна представляти і охоплювати інтереси трудящих. Але вона не може бути і соціал-демократичною, бо не може зупинитися тільки на ґрунті реальної політики дня, їй необхідні перспективні цілі [14, 100].

Ідею створення нової партії підтримав член Президії ЦК УСРП Імре Пожгаї. Генеральний секретар УСРП К. Грос наполягав на оновленні партії, а не створенні нової. Після напружених дебатів 7 жовтня 1989 р. (на другий день роботи з'їзду) 1202 делегатів при 153 протях і 38, що утрималися, прийняли рішення про заснування нової партії – Угорської соціалістичної партії (УСП) [24].

УСП заявила, що віддана тим соціалістичним і комуністичним цінностям, притягальну силу яких не зміг заглушити навіть сталінізм. І перш за все – свободі особистості, вільного суспільного волевиявлення, самоуправління, справжнього

колективізму, громадської солідарності, справедливості, рівності шансів, соціальної захищеності, а також універсальним цінностям розвитку людства: гуманізму, свободі, демократії. Нова партія, – говорилося на з'їзді, – це партія, що спирається на історичні традиції, цінності народу і успадковує прагнення угорських прогресивних сил, ідеї прогресу. Це партія людей, які існують на доходи від своєї праці, дрібних підприємців, співгромадян угорської та інших національностей. Вона об'єднує у своїх рядах представників різних поколінь [14, 101].

УСП – ліва соціалістична організація нового типу, яка функціонує у вигляді союзу платформ. Її мета – демократичний соціалізм, особливість якого – визнання приватної власності. Партія відкидає можливість диктатури пролетаріату, не декларує як основний принцип керівну роль партії і демократичний централізм. І. Пожгаї підкреслив, що в його розумінні демократичний соціалізм ближче до європейських соціалістичних рухів, лівих європейських традицій, ніж до комуністичних ідей. Партія прагне до створення “комфортного суспільства”, де людині жилося би затишно. І єдиний шлях до цього – ринкова економіка. Партія бореться проти зубожіння, а не із збагаченням, утверджує такі моральні цінності ринку, як прагнення до співробітництва, довіря, надійність, підтримання доброї репутації виробника. Свою європейську політику УСП будує на фундаментальному принципі непорушності кордонів. Вона виступає за демонтаж “економічних” кордонів (це відповідає ідеї будівництва “загальноєвропейського дому”), за підтримку рівноправних, дружніх відносин з Радянським Союзом, за приєднання в довгостроковій перспективі Угорщини до Європейського Економічного Співробітництва (ЄЕС) в якості асоційованого члена. УСП вважає за необхідне проведення внутрішньої реформи Організації Варшавського договору (ОВД), одночасовий розпуск ще в цьому столітті НАТО і ОВД. Без переоцінки існуючої системи економічних зв'язків не можна сподіватися на те, що країна може включитись в процеси світового розвитку. Партія широко бажає згуртування придунайських народів [14, 101, 105].

Таким чином, на угорській політичній сцені появилася ліва соціалістична організація нового типу, яка висловила за синтез традицій і цінностей як комуністичного, так і соціалістичного руху, ідеї соціальної справедливості і прав людини. З появою нової партії закінчилась історія УСРП як державної партії, яка з 1956 р. знаходилася при владі. Але з утворенням УСП Угорщина, залишаючись соціалістичною країною, несподівано втратила комуністичну партію. На з'їзді УСП (26-27 V 1990 р.) в нових історичних умовах парламентської демократії і багатопартійності проголосив відмову від “комуністичної спадщини” і остаточно закріпив соціалістичний і соціал-демократичний характер партії. З'їзд прийняв оновлений статут і програмну заяву, обрав нове керівництво партії.

Головою УСП став Дьюла Хорн (колишній держсекретар, міністр закордонних справ Угорщини, І. Пожгаї – його заступником і одночасно керівником парламентської фракції партії, Іван Вітані – керівником Правління УСП. Колишній голова партії Р. Ньєрш взагалі вийшов з правління УСП. Д. Хорн під час виборів поставив умову: “або я, або Р. Ньєрш”. Останній відмовився від займаного поста, але теж закликав оновити керівництво партії і здійснити поворот до соціал-демократичних принципів [7, 9].

Програмна заява ІІ з'їзду УСП проголосила, що партія – спадкоємиця демократичних рухів Угорщини – від лівих соціал – демократів до соціалістів 1956 р. Вона виступає за демократичний соціалізм, який у її розумінні, – означає звільнення від політичного і суспільного гноблення, від економічної залежності. УСП виступає за забезпечення рівних шансів у суспільстві для всіх людей, скорочення нерівності, яка виникає при наявності різних форм власності, захищає інтереси тих, хто страждає від переходу на ринкову економіку. Угорські соціалісти підтримують сучасні форми колективної власності, оптимальні варіанти поєднання державної, кооперативної і приватної власності. Вони за змішану економіку, соціальноорієнтовані ринкові відносини, зміцнення правової держави. Партія виступила з проханням прийняти її в Соцінтерн [7; 8].

Основним підсумком роботи ІІ з'їзду УСП став крутий поворот до соціал-демократії, закріплення соціалістичного характеру партії і остаточний відхід від “комуністичної спадщини”. Один із головних ідеологів УСП І. Вітані заявив: ми шануємо спадщину Маркса, але більшою мірою істину, розуміючи під істиною те, що марксистські ідеї на практиці не підтвердились [7].

1. Бенке В. Экономика, политика, мышление // Коммунист. – 1988. – № 2.
2. Венгрия: уроки реформы // Правда. – 1989. – 23 июня.
3. Всевенгерская партийная конференция // Правда. – 1988. – 21 мая.
4. ВСРП: Съезд обновления // Известия. – 1989. – 5 окт.
5. Герасимов В. Обновление // Правда. – 1988. – 25 мая.
6. Його ж. Обсудить всенародно // Правда. – 1988. – 25 июля.
7. Його ж. После “взрыва” // Правда. – 1990. – 14 июля.
8. Його ж. Программа венгерских социалистов // Правда. – 1990. – 28 мая.
9. Його ж. Крутой поворот // Правда. – 1990. – 28 мая.
10. Дорохин В. Венгерская Народная Республика // Международный ежегодник: политика и экономика. Вып. 1987 г. – М., 1987.
11. Його ж. Венгерская Народная Республика // Международный ежегодник: политика и экономика. Вып. 1988 г. – М., 1988.
12. Ж.Е. Остановить процесс отрыва // Венгерские новости. – 1988. – № 9.
13. Жерар А. Венгерские проблемы с разных позиций // Проблемы мира и социализма. – 1989. – № 3 (367).

14. Колесников С., Шашков Е. Венгрия: приоритет реформы // Коммунист. – 1989. – № 16.
15. Краткая история Венгрии. – М., 1991.
16. Лукьянов Ф. ВНР: ориентация на рентабельность // Аргументы и факты. – 1988. – № 12.
17. Мусатов В. Венгрия: новый этап социалистического развития // Международная жизнь. – 1988. – № 3.
18. Його ж. Всевенгерская конференция ВСРП // Коммунист. – 1988. – № 16.
19. Немет М. Реформа: стабилизация, ускорение // Коммунист. – 1988. – № 9.
20. Новый дух реформ // Аргументы и факты. – 1988. – № 21.
21. Опыт управления социалистической экономикой в Венгрии / Л. Баллаи, Ф. Барта, Т. Бек и др.: Пер. с венг. – М., 1989.
22. Проект резолюции ЦК ВСРП // Правда. – 1989. – 17 февр.
23. Резолюция пленума ЦК ВСРП // Правда. – 1989. – 27 июня.
24. Родионов Б., Лукьянов Ф. Будапешт: провозглашено создание новой партии // Известия. – 1989. – 9 окт.
25. Сабо Л. Время решений // Правда. – 1987. – 10 окт.
26. Трудные дни обновления. Выступление К. Гроса на пленуме ЦК ВСРП // Правда. – 1989. – 14 февр.

I.V. Pendzey.

SOCIAL, ECONOMIC, AND POLITICAL TRANSFORMATIONS
UNDERGONE BY HUNGARY (1988-1990).

The article highlights the continuous nature of economic reforms, and radical political changes brought about by the erosion and collapse of communism in Hungary.